

آشنایی با
ادبیات باستانی ایران و جهان

به کوشش و پژوهش
اسماعیل همتی

کتاب سمندگان

۱۳۸۹

سرشناسه : همتی، اسماعیل، ۱۳۳۴ -

عنوان و نام پدیدآور : آشنایی با نمونه‌های ادبیات باستانی ایران و جهان/
به کوشش و انتخاب اسماعیل همتی.

مشخصات نشر : سمعان: کتاب سمگان، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری : ۳۷۷ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۳۶۴-۵-۲

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : ادبیات باستانی

موضوع : ادبیات ایرانی — پیش از اسلام

رده بندی کنگره : ۱۳۸۹ PN۶۱۱/۵۸۵

رده بندی دیویی : ۸۰۹/۰۱

شماره کتابشناسی ملی : ۱۹۸۰۶۹۶

کتاب سمگان

samanganbook@gmail.com

آشنایی با ادبیات باستانی ایران و جهان

به کوشش و پژوهش اسماعیل همتی

esmailhemmati@gmail.com

طرح جلد: مهدی قاسمی

چاپ اول: ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۰۸۱-۵-۲ ISBN:

کلیه حقوق محفوظ است.

این کتاب با مشارکت و حمایت معاونت محترم فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به چاپ رسیده است.

سمعان، صندوق پستی ۱۱۷۵-۳۵۱۳۵، تلفن ۴۴۴۹۵۸۵ - ۲۳۱

۶۰۰۰ تومان

نمایه متون

یادداشت • ۷

مقدمه • ۹

دفتر اول: ادبیات باستانی ایران زمین • ۱۳

درباره زبان‌های ایرانی باستان • ۱۵

سنگ‌نبشته‌های هخامنشی • ۱۹

متون اوستایی • ۳۱

سرودهای مانوی • ۵۷

درخت آسوریک • ۶۴

یادگار زیران • ۷۱

بند هـ • ۸۷

زنگ و هومن یسن • ۱۰۵

ارداویراف‌نامه • ۱۱۱

کارنامه اردشیر بابکان • ۱۲۷

دفتر دوم: ادبیات باستانی مشرق‌زمین • ۱۴۵

ادبیات مصر باستان • ۱۴۷

ایزیس و اوزیریس • ۱۵۰

ادبیات بابِل • ۱۶۷

منظومه گیل‌گمش • ۱۷۰

ادبیات سرزمین یهود • ۱۷۷

آفرینش انسان و جهان • ۱۸۱

مکاشفه یوحنا • ۱۹۰

ادبیات هند باستان • ۲۲۳

مهابهاراتا • ۲۳۵

رامایانا • ۲۴۵

دفتر سوم: ادبیات باستانی مغرب‌زمین • ۲۶۳

ادبیات یونان باستان • ۲۶۵

ایلیاد • ۲۶۷

اودیسه • ۳۰۷

ادبیات رُم باستان • ۳۴۳

اینه‌ئید • ۳۴۵

منابع و مأخذ: • ۳۷۲

یادداشت:

هدف از تدوین این مجموعه، معرفی آثار برجسته ادبیات باستانی ایران و جهان به دانشجویان رشته‌های مرتبط با این گونه آثار، از جمله دانشجویان رشته نمایش؛ و نیز به علاقه‌مندان «داستان‌ها»، «اسطوره‌ها»، «خدایان»، «آئین‌ها»، «افسانه‌ها»، «باورها»، «حماسه‌ها»، «تاریخ‌ها» و «اندرزها»ی ملی و دینی ایران و جهان باستان است؛ آثاری که از سرزمین‌های باستانی ایران، هند، بابل، یونان، روم و سرزمین قوم یهود و عیسی مسیح از روزگاران گوناگون باستان به یادگار مانده است. از این رو کوشش شده نمونه‌هایی انتخاب شوند که علاوه بر وجود متنی مرجع و اصیل و نیز ترجمه‌ای معتبر و آگاهانه از آنها؛ از ویژگی‌های دراماتیک و داستانی بیشتر، و یا از ویژگی توصیفی، تصویری و تمثیلی غنی‌تری برخوردار باشند.

همچنین برای شناخت بیشتر و بهتر آثار مربوط به هر کدام از سه سرزمین جغرافیایی «ایران‌زمین»، «مشرق‌زمین» و «مغرب‌زمین»؛ کوشش شده علاوه بر ارائه مقدمه‌ای کوتاه و مقدور درباره ویژگی هر یک از آنها؛ با نوع تدوین، شرح توضیحات و درج معنای واژه‌های ناآشنا، به عنوان یک مجموعه آشنا و ادبی مورد استفاده سایر علاقه‌مندان نیز قرار گیرد.

به علاوه یادآوری می‌شود:

- نوع تلفظ و نگارش نام برخی شخصیت‌ها، اسطوره‌ها و مکان‌ها در مقدمه مربوط به هر متن با نوع نگارش آنها در نمونه متن آثار متفاوت است. دلیلش همانا انتخاب مطالب مربوط و مورد نیاز برای هر اثر، از مترجمین و پژوهشگران زبان‌های مختلف بوده است که به خاطر احترام و حفظ امانت آنان، تغییر داده نشده است.

- چون هدف از انتخاب متون این مجموعه، علاوه بر آگاهی خواننده از نوع موضوع و محتوای هر اثر، آشنایی با نوع روایت و چگونگی بیان آن نیز در نظر بوده، بخشی یا گزیده‌ای از متن آن نیز - کم و بیش - نقل گردیده؛ اما آثاری که دارای بافتی با موضوعی چندگانه یا متنی طولانی بوده‌اند، تلخیصی از همه اثر یا بخش‌هایی از آن ارائه شده است.

- با گرامیداشت نام پژوهشگران و مترجمین فرهیخته‌ای که آثار گرانقدرشان در این مجموعه مورد استفاده قرار گرفته؛ با احترام و اذعان به حقوق مادی و معنوی آثار، چنانچه از متنی خاص سنا به الزام یا نیاز - بیش از اندازه «نمونه» نقل گردیده، ضمن اظهار دین به مترجم و ناشر محترم آن اثر، طلب پوزش می‌شود.

اهمیتی - فروردین ۱۳۸۴

پیش‌گفتار

آنچه با مطالعه تاریخ و ادبیات شرق و غرب جهان باستان قابل تأمل می‌نماید، از جمله این نکته است که به نظر می‌رسد مبدأ آفرینش و پیدایش بعضی آثار ادبی غرب باستان، نخست مشرق‌زمین بوده (مانند ارداویرافنامه)؛ و آنگاه که همراه مسافران، بازرگانان یا جنگاوران، اعم از فاتحان و مغلوبان، به سرزمین‌های دیگر و از جمله مغرب‌زمین راه یافته‌اند، چنانچه خوشایند مردمان آن جایها واقع شده‌اند، در همان دوران یا دورانی پس از آن، توسط شاعران و داستان‌پردازان آن سرزمین‌ها، با نوع روایت و زبانی دیگر، و نیز متناسب با تاریخ و فرهنگ ملی آنها، بازآفرینی یا همانندآفرینی شده‌اند؛ همچنان که می‌توان گفت مبدأ آفرینش و پیدایش بعضی آثار مشرق‌زمین نیز (مانند داستان رویین‌تنی اسفندیار) مغرب بوده است.

بررسی تطبیقی این آثار برای شناخت عناصر مشترک و میزان همانندی آنها، تخصص و وظیفه دیگری است که چندی از پژوهشگران و ادب‌شناسان گرانقدر کشورمان آن را دارا بوده و با شایستگی به انجام رسانده‌اند؛ هم‌چنان که این پژوهش‌ها ادامه دارد و دیرگاهی است جوانان فرهیخته‌ای در پی شناخت بنیان‌های تاریخی و فرهنگی این آثار هستند.

اما واقعیت این است که از میان آثار سفر کرده به سرزمین‌های دیگر، با وجود اهمیت، جذابیت و گاه احترامی که نزد مخاطبان سرزمین خود داشته‌اند؛ بعضی آثار قابلیت آن را نیافته‌اند که برای مخاطبان سرزمین‌های میزبان نیز جذاب آیند؛ اما بعضی آثار نیز نه تنها موفق شده‌اند توجه مردمان و صاحب‌نظران آن سرزمین‌ها را

به خود جلب کنند، بعضی حتی توانسته‌اند در روح و روان مردمان آن جایها چنان جای گیرند که با گذشت روزگار، جزیی از فرهنگ و ادبیات آن دیار به شمار آیند. از میان دلایل قابل بررسی، به رای این قلم مهمترین دلیل پذیرش و عدم پذیرش بعضی آثار، می‌توان در نوع تمدن سرزمین‌های مبداء و میزان همگونی مظاهر آن تمدن با نوع و مظاهر تمدن سرزمین‌های مهمان جست. زیرا اثری مورد پذیرش مردمان یک سرزمین قرار می‌گیرد که در ذهن و باور مردمان آن سرزمین بگنجد. به بیان دیگر، در صورتی یک اثر ادبی که برآمده از یک سرزمین خاص است در ذهن مردمان سرزمین دیگر می‌گنجد که یا به طور کلی با مظاهر تمدن سرزمین آنان همانند باشد، و یا نشانه‌ها و شناسه‌هایی نو و تأثیرگذار از عوامل تمدن‌ساز سرزمین خود را دارا باشد. اگر اثری چنین باشد، یعنی از ویژگی‌هایی برخوردار است که هم می‌تواند مایه آرامش، لذت و آموزش مردمان سرزمین مقصد گردد، و هم بر عوامل تمدن‌ساز سرزمین آنان تأثیر بگذارد، تغییر دهد؛ و سرانجام به همسویی دو تمدن بیانجامد.

عوامل به وجودآورنده تمدن در یک سرزمین کدام‌اند؟

«ویل دورانت» در کتاب «تاریخ تمدن» عوامل به وجودآورنده تمدن را چنین برمی‌شمرد:

یک: کار (مجموع تلاش‌ها و ابتکاراتی که برای تأمین نیازهای مادی توسط فرد و جامعه انجام می‌شود، مانند کشتکاری، صنعتکاری، حمل و نقل و داد و ستد)
دو: حکومت (سازمانی که انتظام زندگی فردی و اجتماعی جامعه را به عهده دارد).
سه: اخلاق (قانونی که در روح افراد جامعه رسوخ می‌یابد و آن را رعایت می‌کنند).

چهار: دین (اعتقاد به اراده و مأوای موجود در ورای طبیعت که به منزله نیروی عادل و ناظم پنهان جهان هستی است).

پنج: علم (شناختی که قانونمندی‌های پدیده‌های اجتماعی، طبیعی و بشری حاصل گردیده است).

شش: فلسفه (تجسس پرسش‌آمیز که به منظور شناخت علل و معنی هستی و موجودات؛ و تأمل درباره حقیقت، زیبایی، فضیلت، عدالت و انسان کامل و دولت و... است).

هفت: ادب (مجموع کلام مکتوب و غیرمکتوب دربارهٔ احوال، احساس و رویای آدمی در موقعیت‌های گوناگون گذشته و اکنون.)

هشت: هنر (کشف یا آفرینش ارزش‌های زیبا و خوشایند در پدیده‌ها و روابط اجزای هستی، طبیعت، انسان و اجتماع).^۱

هدف از برشمردن عوامل تمدن یادآوری این نکته است که در تدوین این مجموعه کوشش بر این بوده تا از میان آثار گوناگون سرزمین‌های جهان باستان، آثاری انتخاب گردند که یا پرآمده از نوع تمدن آنها بوده و یا معرف مظاهری مانند کار و اقتصاد، سیاست و حکومت، اخلاق و آداب، دین و مذهب، علم و دانش، فلسفه و اسطوره، و همچنین هنر و خلاقیت، از آن تمدن باشند؛ مظاهری که به طورنسبی قابل شناخت و بررسی نیز باشد. به بیان دیگر: آثاری باشند که بتوانند در زمرهٔ ادبیات به منزلهٔ «هفتمین عامل تمدن» جای گیرند. امید است این تصمیم انجام پذیرفته باشد.

^۱ - برگرفته، گزینش و ویرایش از تاریخ تمدن، صص ۹۹۰ تا ۹۹۴